

94
1729

Сергій Петков

С 1194954

Князь Святослав

УДК 94(477)(092)Святослав"08"=161.2

П29

Петков С.

П29 Князь Святослав. – К.: Видавничий дім «АртЕк», (3-тє вид. переробл. і доповн.), 2018. – 208 с.

Нариси присвячені постаті видатного правителя і полководця князя Святослава I Славного.

Дослідження для тих, хто не боїться відкривати і викривати. Вперше Іоанн Скилиця та Лев Диякон українською мовою розповіли про події, очевидцями яких вони стали. У популярній формі викладено сторінки історії, які десятиліттями приховувались від громади. Версії і загадки, міфи і легенди - з мороку століть з'являється легендарна постать великого лицаря Князя Святослава. Книга-експедиція, книга – слідчий експеримент. Читач стає співавтором, дослідником, свідком і учасником подій.

Запитання, загадки, версії дають можливість кожному читачу відчути себе дослідником і першовідкривачем стародавніх таємниць. Видання для всіх небайдужих і тих, хто шукає, сумнівається і мислить, творить і йде шляхом знань.

На обкладинці:

1. Штурм Доростоу візантійською армією. Мініатюра з хроніки Іоанна Скилиці.
2. Бесіда князя Святослава I і імператора Іоанна Цимісія біля Доростоу. Мініатюра з хроніки Іоанна Скилиці.
3. Рукоять меча князя Святослава, знайденого в Дніпрі біля острова Хортиця.

© С. Петков, 2018

ISBN 978-617-7674-13-8

© «Видавничий дім «АртЕк»,
комп'ютерний макет, 2018

ПЕРЕДМОВА

«Не мир, а меч»

Євангеліє від Матвія 10:35

Держави створюють люди. Очолюють держави особистості, обдаровані талантом керувати. Списом і мечем були створені Стародавній Єгипет, Персидська імперія, імперія Олександра Македонського, Римська імперія... Завойовники вершили долю людства.

Щоб зрозуміти суть сучасних подій, не потрібно цілодобово перемикає канали телевізора, переглядаючи новини, або вивчати десятки аналітичних видань, наповнених політичними та економічними викладками провідних політологів – більш достовірну інформацію можна знайти в описах давніх подій, що зберігаються на сторінках літописів. Причини спалаху війн і підписання мирних договорів; передумови, хід, етапи створення і краху держав і династій – усе це зберігають загальнодоступні, але нині мало-затребувані дослідження давніх авторів.

Незаслужено забута і маловивчена діяльність наших попередників закликає до невдячних нащадків. На жаль, слабкодухість, самолюбство, нігілізм призвели до того, що нащадки великих народів, які створювали велику європейську цивілізацію, не знають своєї історії, своєї біографії. Мільйони сторінок присвячено Стародавньому Риму і Греції, Єгипту і Вавилону, тоді як теми, пов'язані з історією скіфів і гунів, русів і варягів, доступні лише вузькому колу археологів та етнографів. Спробуємо разом привідкрити завісу таємниці, побачити і осмислити ратні подвиги полководців і правителів великої степової скіфо-слов'янської цивілізації (євроарійської, слов'яно-арійської, скіфо-гетської...).

На запитання, чому такий незначний інтерес до видань, що дійшли до наших днів, відповідь проста й очевидна: публіка хоче яскравих видовищ, сенсацій і розвінчувань. І навіть той факт, що в стародавніх книгах їх велика кількість, не привертає до них більшої уваги. Адже ключове слово – «яскравих».

Вивчаючи пов'язані зі становленням державності у Північному Причорномор'ї запитання та версії, що виникають під час пошуку відповідей на них, приділимо увагу князю, котрий останнім часом став символом, зразком для наслідування, національним героєм як в Україні, так і Росії та Білорусі.

Адже, з одного боку, це постать, котра залишила по собі яскравий слід в історії, з другого – занадто часто про нього кажуть «легендарний», «героїчний», немов про казкового персонажа.

- ❖ Чи є у вітчизняній історії яскраві особистості, які можна порівняти з героями Давньої Греції та Середньовіччя?
- ❖ Чи можна вважати такою яскравою особистістю київського князя Святослава?
- ❖ Чи є в скарбницях світового кінематографу фільми, присвячені князю Святославу?
- ❖ Чи міг Великий князь стати прообразом голлівудських кіногероїв?

Дивно, але окрім історичної драми режисера Юрія Іллєнка «Легенда про княгиню Ольгу», знятої в 1983 році, в якій роль князя Святослава блискуче зіграв український актор Лесь Сердюк, фільмів, присвячених правителю, немає.

Деякі риси характеру воїна-князя використано у широко-масштабному історико-пригодницькому художньому фільмі режисера Геннадія Васильєва «Русь ізначальна», який було знято за романами письменника Валентина Іванова «Русь ізначальна» і «Русь велика».

Та серед голлівудських блокбастерів вдалося знайти оригінальний бойовик-фентезі. Яскравий образ Конрада Макклауда з шотландського клану – робота актора Дона Лунграда, що багатьом знайомий ще з 1980–1990-х років, коли фільм з'явився в прокаті. Доблесний воїн-герой живе на землі більш як 500 років, допомагаючи людям в часи революцій і війн. Артистизм і майстерне володіння мечем, якого викував дві тисячі років тому японський майстер, підкреслюють внутрішнє благородство лицаря. Учителем життя та бойових мистецтв для юнака став стародавній безсмертний воїн Рамірес, якого зіграв Шон Коннері.

Рамірес гине у поєдинку з Курганом – втіленням зла. Але перед своєю смертю наставник встиг передати свої знання учню Конраду. Від нього Макклауд дізнався, що його головний ворог – Курган – народився у Східній Європі, і, як і всі підлітки свого племені зростає разом із собаками. Курган має нелюдську силу. Але, окрім іншого, він по-варварськи жорстокий і безсердечний.

- ❖ На перший погляд, який стосунок може мати фільм до образу князя Святослава?
- ❖ Невже можна провести хоча б якусь паралель між Курганом і великим лицарем?

У фільмі «Горець» безсмертні отримують незвичайну силу і прилив енергії, відрубавши голову в свого ворога. Фактично, це не просто вбивство, а ритуальне жертвоприношення. Проте такий прийом використовується режисерами в багатьох фільмах, що описують світ фантазій і потойбічних явищ. Та як тут не згадати, що князю Святославу також відрубали голову його вороги – печеніги. І навіть зробили з черепа кубок для вживання вина під час святкувань, щоб отримати силу переможеного ворога.

Цей прийом можна було б списати на його типовість, апробований у фільмах про вампірів і вурдалак, або на куций ро-

зум і відсутність фантазії у творців «кіношедевра». Та, на жаль, в останніх кадрах фільму варвар постає в новому образі, що не залишає сумнівів – поголена голова і звисаюче пасмо волосся. Це вже пряма насмішка з опису, що зберігся у стародавніх текстах.

«Святослав прибув річкою на човні. Він сидів на веслах і гріб разом з усіма своїми воїнами, нічим не відрізняючись від них. Вигляд мав великий князь такий: середнього зросту, не високий і не низький, мав густі брови, голубі очі, рівний ніс, поголену голову і густі вуса. Голова у нього було геть поголена і лише з одного її боку звисало пасмо волосся, що означало знатність роду. У нього була міцна шия та широкі плечі, а все тіло – доволі струнке. Святослав мав похмурий і суворий вигляд. В одному вусі в нього висіла золота сережка, прикрашена двома перлинами з рубіном, вставленим між ними».

Лев Диякон «Історія»

Звичайно, поява варвара-слов'янина на екранах не випадкова. Страх перед скіфо-слов'янською цивілізацією у представників романо-германських народів, як бачимо, залишився на підсвідомому, генетичному рівні.

Можливо, творці фільму і не намагались протиставити скіфо-сарматську і романо-германську цивілізації. І проведені паралелі між Курганом і Святославом – звичайний збіг. Та навіть на такому прикладі бачимо, як стародавні міфи, огортаючись у модернові шати, продовжують впливати на світогляд сучасників.

Ключову роль у формуванні світосприйняття і політичних векторів відіграють історичні чи, іноді, псевдоісторичні особистості.

Саме до таких особистостей, життя яких сповнене яскравими подіями, належить Великий князь Святослав Ігорович. Чітке й образне зауваження професора В.В. Мавродіна:

«Княжіння Святослава – це останній помах меча, що створив основу Київської держави. Нетривале, менше, аніж десять літ, княжіння Святослава сповнене шумом битв. Руські дружини пройшли від Оки до Кавказу і від Волги до Адріанополя, вписавши славу сторінку у велику книгу історії руського народу. Увінчана перемогою і славою овіяна, руська зброя проклала Русі дорогу на схід і на південь, і в численних битвах вселила у «ворогів» Русі переконання в її могутності і монолітності».

В. Мавродін

Начебто все так ясно, переконливо і однозначно. Але спробуємо засумніватися в деяких прописних, здавалося б, істинах.

- ❖ Чи насправді існував князь Святослав I? І був саме таким, як описав його Нестор Літописець?
- ❖ Чи можемо використати для відтворення образу Святослава I твори мистецтва, присвячені життєдіяльності князя?
- ❖ Яким був на вигляд правитель Київської Русі? Скільки років було правителю під час піку його могутності?
- ❖ Чому Великий князь київський Святослав I став етальонним образом, який використовують сучасні скульптори в своїх роботах для висвітлення героїчного минулого нашого народу?

У нарисах спробуємо розглянути один із міфів, пов'язаний з історією Середньовіччя на території Східної Європи, міф про особу Великого князя Святослава Ігоровича, згідно з яким:

Його образ не залишився в народній пам'яті, не збереглося легенд і переказів про діяльність Великого князя;

Правитель Русі, швидше за все, літописний, книжковий персонаж, аніж народний герой;

Діяльність Великого князя Святослава Ігоровича – вимисел, що ґрунтується на переказах про діяння давньогрецького героя Ахілла, і легендах, пов'язаних із походами Олександра Македонського.

Чи так це було насправді?

Висловлюю глибоку повагу і вдячність учителям і друзям – вони прищепили бажання до дослідницької праці, постійно консультували і підтримували: доктору історичних наук, професору А.В. Бойко; доктору історичних наук, професору Л.П. Гарчевій; кандидату юридичних наук, професору О.Л. Зайцеву; кандидату історичних наук, доценту Ю.П. Князькову; доктору історичних наук, професору С.Р. Ляху; доктору історичних наук, професору В.І. Мільчеву; доктору історичних наук, професору В.Ю. Мурзіну; кандидату історичних наук, професору Л.О. Нестеренко; доктору історичних наук, професору С.М.Тимченко; кандидату історичних наук, доценту Г.М. Тощеву; доктору історичних наук, професору Ф.Г. Турченку; доктору історичних наук, професору О.Н. Ярмишу, а також наставникам, колегам, родичам і друзям за їхнє терпіння і участь у створенні серії есе, присвячених минулому моєї Вітчизни, мого народу...

МІЖМОР'Я – ДО ПИТАННЯ ПРО КОНЦЕПЦІЮ СТВОРЕННЯ КОНФЕДЕРАЦІЇ ДЕРЖАВ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Майбутнє – ненаписана історія, продовження розповіді про минуле. Сьогодення – мить між двома нескінченностями. Історія повторюється. Свої знання про майбутнє ми беремо з минулого. Знаючи перебіг, етапи, періоди, тенденції, передумови... подій, що відбуваються, можна прогнозувати подальший розвиток культури, економіки, політики... – цивілізації. Чим більше складових, інгредієнтів, точок на площині... буде вивчено, тим більш точну картину як минулого, так і майбутнього можна побачити. І в зазначеному контексті незнання історії розвитку технологій, економічних моделей, а тим паче етнодержавних процесів може виявитися фатальним для тих, хто намагався впливати на хід розвитку.

Сучасні політичні рухи зароджувались сотні років тому під час утворення імперій на євроазійських просторах. А нині кожна держава вирішує, де її місце і яка її роль у геополітичному просторі Європи та світу. Який проект буде нею реалізований у короткостроковій і довгостроковій перспективі. Один із таких проектів – проект «Міжмор'я».

«Міжмор'я» – проект конфедеративної держави, до якої входили б Польща, Україна, Білорусь, Литва, Латвія, Естонія, Молдова, Угорщина, Румунія, Словачія, Чехія і Болгарія. На думку ідеологів проекту, союз має простягатися від Чорного до Балтійського морів і надати значні економічні й політичні переваги всім державам, що входять до нього.